

Várady Tibor előadása

Kedves Barátaim!

Először is nagyon köszönöm a meghívást. Jól esett. Igyekszem megfogalmazni néhány gondolatot, melyekről azt hiszem, hogy idetartozóak, és melyek talán további gondolatokat ébreszthetnek.

Hadd mondjam el, hogy nagyon tetszett Hódi Sándor hangvétele, aki azt hiszem, helyes sínre állította ezt a beszélgetést. Korhecz Tamástól pontos és hiteles adatokat kaptunk, melyek szükségesek a párbeszéd folytatatásához.

Azzal kezdeném, hogy a nemzeti tanács ebben a pillanatban nem egy tény, hanem egy esély. És ugyanez áll az autonómiára. A nemzeti tanács egy kulturális, illetve perszonális autonómiának az esélye. Ez egy roppant fontos újdonság. Hosszú évekig még az ígéretek is megtorpantak az autonómia előtt. A nemzeti tanács nyilvánvalóan a kisebbségi autonómiát jelenti. Ilyen esélyünk eddig nem volt. Ezért lenne roppant fontos, hogy amikor egy kicsit kinyílt az ajtó, akkor ne azon vitatkozzunk, hogy nem lett volna-e méltányosabb kiárni, hanem tegyük be a lábunkat mielőtt becsapódna.

Ismétlem, a nemzeti tanács egy reális esély arra, hogy egy jelentős területen a kezünkbe vegyük a saját sorsunkat. A kérdés az, hogy élünk-e vele, és ha igen, hogyan élünk ezzel a lehetőséggel. Akik utánunk jönnek aszerint ítélnék majd meg minket, hogy megragadtuk vagy pedig elmulasztottuk ezt az alkalmat.

A kereteket, mint ahogy ezt Hódi Sándor és Korhecz Tamás is mondták, nem egészen mi válasz-

tottuk. Ez egyébként állandó velejárója a kisebbségi sorsnak. A keretekre sokan igyekeztek ráhatni, változó sikerrel. Több esélye rendszerint a többségnek van. A jelen kisebbségi törvény kompromisszum. Nincsen olyan politikai párt, vonulat vagy értelmiségi csoport, amelynek minden javaslata helyet nyert volna a törvényben. Két ponton történt áttörés, nemcsak Jugoszláviát, hanem az egész régiót tekintve; két választófal dőlt le utat engedve a kisebbségi törekvéseknek. Az új jugoszláv törvény kifejezetten elismeri a kollektív jogokat (melyeket, hogy csak példát mondjak, kifejezetten kizár a magyar-román alapszerződés), és elismeri a kisebbségek azon jogát, hogy autonómia-szerveket, nevezetesen nemzeti tanácsokat hozzanak létre.

Az út megnyílt, de az elején vagyunk, nem a végén. Ismétlem, a törvény egy esélyt adott. Ezen a ponton új kérdések vetődnek fel, és nagyon jó lenne ezekről felelősségteljesen, komolyan gondolkodni.

Hadd kezdjem egy kérdéssel, melyre ugyan kicsiny a ráhatásunk. Arról van szó, hogy mikor alakul meg a nemzeti tanács. Ez attól függ, hogy ez a miniszteri rendelet, amelyet tudomásom szerint szerdán aláírt a miniszter úr, ütközik-e további akadályokba, megjelenik-e rövidesen a Hivatalos Lapban. Ebben a kérdésben lobbizhatunk, de a döntés nem a mi kezünkben van. Ha megjelenik a Hivatalos Lapban a miniszteri rendelet, mi vagyunk lépésben. Jelentkeznie kell legalább ötven elektornak. Ezután az a kérdés, hogy a miniszter mikorra tűzi ki az elektori közgyűlés időpontját. Ez elképzelhető augusztusban, elképzelhető egy későbbi időpontban is.

Azt hiszem, hogy érdekünk, hogy ez ne halasztódjon, ne sikkadhasson el. Nagyon sok minden történik majd várhatóan az ország politikai életében. Az ország átalakulóban van. Jó lenne ezeket a lépéseket megtenni, hogy a nemzeti tanács már realitás legyen az átalakulások folyamatában. De ismétlem, erre csak valamelyest tudunk ráhatni.

Ha feláll a Magyar Nemzeti Tanács, akkor két nagy kérdés áll előttünk: **mit?** És **hogyan?** Tudnunk kell hogy a nemzeti tanácsok pontos jogosítványai csak nagyon kis mértékben vannak a szövetségi törvényben lefektetve és garantálva. Ezekért a jogosítványokért küzdeni kell mindnyájunknak. Ez elsősorban azért van, mert a kulturális, illetve a perszonális autonómia olyan területeken valósulhat meg, amelyek nem szövetségi, hanem köztársasági, illetve, remélhetőleg a közeljövőben, tartományi hatáskörben lesznek. A törvény tehát szövetségi, az oktatás, a művelődés azonban köztársasági hatáskör (reméljük, hogy legalább jó részben tartományi lesz). Köztársasági, illetve tartományi jogszabályokkal kell majd tehát pontosítani, hogy miben is lesz pontosan szava, vagy döntésjoga, vagy pedig a döntéshozatalban való részvételi joga a nemzeti tanácsnak. Ez zömmel nincsen meg lefektetve, ezért harcolni kell a jogosítványokért. Ez részben a leendő Magyar Nemzeti Tanács dolga, részben mindnyájunké.

Nagyon jó lenne - és ez talán egy következő tanácskozásnak is lehetne témája - ha megpróbálnánk megfogalmazni, hogy mi is pontosan az, amit akarunk. Mielőtt ledőltek volna a választófalak, mielőtt valóság- és cselekvésközelbe kerültünk volna, gyakran nagy általa-

nosságokban, az elvek szintjén fogalmaztuk meg az igényeinket. Most másképpen kell megfogalmaznunk, figyelve a részletekre, mert a tényleges autonómia részletekre épül. Jelezni szeretném, hogy milyen kérdésekkel kell majd szembenéznünk.

Vegyük mondjuk a sajtót. Nyilvánvalóan jó lenne, ha az eddigi állami tulajdonban lévő sajtó tekintetében a nemzeti tanácsnak valamilyen hatásköre lenne. Ezt azonban meg kellene beszélni a sajtóban dolgozó emberekkel is, akik a saját sorsukra minden okkal és joggal igyekeznek hatni és ráhatni. A nemzeti tanács nem lehet gyám. Önálló és nagykorú sajtószervekre van szükségünk. A nemzeti tanács szerepét össze kell hangolni a sajtószervek saját belső önmozgásával, azt is mondhatnám, autonómiájukkal. Csak így lehet igazán magyar (vagy más kisebbségi) érdekeket érvényesíteni, míg a nemzeti tanács részben átveszi az állam szerepét.

Hogy pontosan hogyan alakul ez a szereposztás, erről beszélni kell. Ez egy esély, egy nagyon fontos esély, ebből nagyon sok előny következhet, de következhet sok keserűség, sok félreértés, sok hiba is.

Nyilvánvaló az is, hogy ha magánsajtó termékeink lesznek, ezek fölött a nemzeti tanácsnak csak olyan módon lehetnek jogosítványai, hogy tiszteletben tartják a magántulajdonból eredendő jogosítványokat. Ugyanúgy lesz a nyomdákkal, ugyanúgy lesz a kiadókkal.

A küszöbén állunk annak, hogy az álmokból a valóság mezejére kell lépnünk. A valóság talaján nem röpít semmi sem a cél felé. Lépkednünk kell és pontosan kell hogy megfogalmazzuk, hogy hova is tartunk. Mi az, amit pontosan akarunk? Mi az, ami méltányos, mi az,

ami érdekünkben áll és el is érhető? A lehetetlent sem kell teljesen feladni, mert váltakoznak a lehetséges és lehetetlen határai. De most már van lehetséges is – ezt nem szabad elmulasztanunk.

Az oktatásban szintén fontos jogosítványokról kell beszélni. Nyilvánvalóan nem kérhetjük azt, hogy a magyar tannyelvű iskolákban a matematika más program szerint menjen, mint a szerb tannyelvű iskolákban. A bizonyítványoknak valamiféle országos átjárhatósága kell, hogy legyen. De nyilvánvalóan okunk és jogunk van követelni, hogy a magyar nyelv, a történelem, de részben a földrajz is, a zene, a művészet oktatásába beleszólásunk legyen, sőt döntő beleszólásunk legyen a tantervek alakításakor.

Valószínűleg nagyon fontos, hogy abba is beleszólásunk legyen, hogy milyen az iskolahálózat, hol épülnek iskolák, hol nem épülnek iskolák, hogy milyen az oktatás. Jogot kell formálnunk arra is, hogy szerepünk legyen az iskolai vezető megválasztásakor. (Hogy milyen ez a szerep, nyilván attól is függ majd, hogy magyar tannyelvű vagy vegyes tannyelvű iskoláról van szó.)

Ismétlem, most a konkrétumokkal kell szembesülni. Pontosan, felelősségteljesen és bátran kell igényeket megfogalmaznunk; meg kell mondanunk, hogy mi az pontosan, amit akarunk, mit kérünk, mit követelünk a nemzeti tanácsok hatáskörébe. Ezeket a dolgokat át kell gondolnunk. Át kell gondolnunk felelősségteljesen, tudatában annak, hogy egy kisebbségi kultúra védelme rendszerint több odaadást, több igyekezetet, több ráfordítást követel, mint a többségi kultúra védelme.

Azt akarom jelezni, hogy milyen csapásokon kell majd elindulnunk. Most nem kérhetünk már úgy jogosítványt, hogy „legyen autonómia”. El kell mondanunk hogy mi az pontosan, amit akarunk és hogyan.

A következő kérdés, melyről azt hiszem beszélgetnünk kellene, az maga a nemzeti tanács. Hogy hogyan történik a választás, ennek a technikájáról Korhecz Tamás részletesen tájékoztattott. Ez nem egy egyszerű folyamat, valószínűleg vitás kérdések is lesznek.

Az elvek ugyan ismertek három hónapja, benne vannak a törvény 24. szakaszában. Ezekről gondolkodhatunk, és valószínűleg igen sokan gondolkodunk is.

Nem arról beszélnék, hogy ki kell hogy a nemzeti tanácsba kerüljön, de talán jó lenne néhány dologról mégis szólni.

Nem tudom, szerencsénk vagy szerencsétlenségünk, de tény, hogy ebben a mai környezetünkben több magyar politikai párt működik, és azt hiszem, ezt a tényt tiszteletben kell tartanunk. Ez a helyzet, így van. Nagyon fontos lenne, hogy a Magyar Nemzeti Tanács felállításakor ezek a politikai pártok ne ellenséggént, hanem sorstársként, esetleg vetélytársként lépjenek fel. És ez azt is jelenti, hogy itt nagyon jó lenne nem egymás ellen, hanem egymással vagy legalább is egymás mellett folytatni a kampányt.

Az, hogy ki lesz a nemzeti tanács elektori közgyűlésének a tagja, ez részben adott, de tulajdonképpen kisebbik részben adott. Adottak azok az elektorok, akik képviselői mandátumuk szerint elektorok. Ezzel szemben a száz aláírásos bejutási küszöb sok pártnak, sok

egyénnek ad friss esélyt, úgy is mint elektornak, úgy is mint választónak.

Tehát ideje, tere, lehetősége van a politikai aktivitásnak, és akik ezen a síkon próbát tesznek, nagyon jó volna, ismétlem, ha nem egymás ellen, hanem egymás mellett tennék ezt. Jó lenne, szép lenne, ha az elektori közgyűlésen büszkén arra ismernénk rá, hogy sokan vagyunk, és egymás mellett vagyunk.

A politikai pártok mellett vannak civil szervezetek, vannak pártokhoz nem kapcsolódó értelmiségiek. Ezeknek nem biztos, hogy módjuk és erejük lesz arra, hogy listákat állítsanak. Ehhez több szervezettség kell. Természetesen ez is elképzelhető. Listát, ha jól értetem, az elektori közgyűlés negyede állíthat. Valószínűleg néhány száz elektorról van szó. Tehát, hogyha tesszem ötszáz elektorunk van, akkor 125 elektori aláírás kell ahhoz, hogy egy lista felálljon. Ez azt hiszem, hogy a politikai pártok ráhatási lehetőségein belül van. Független értelmiségiek esetében azonban kevésbé. Nem lehetetlen, de nem is valószínű. Viszont azt hiszem téves és hibás lenne, ha az elektori listákon nem lenne ott a közéletünk, az értelmiségünk, az íróink, a tanárainknak a színe java.

Ez, az én megítélésem szerint, a listát állító pártoknak a feladata. Pontosabban, azt hiszem, hogy azok a pártok, amelyeknek nagyobb a támogatottsága, azoknak nagyobb a felelőssége is abban, hogy jusson hely a Magyar Nemzeti Tanácsban értelmiségieknek, tanároknak, művészeknek, pedagógusoknak.

Hadd mondjak még valamit a listákról, és ezután már nem sokat mondanék, mert inkább vitaindítót akartam, mint bármi mást.

A mi magyarságunk nem gyarapodott, hanem fogyatkozott. Kevesebben vagyunk, mint ezelőtt tíz évvel. Nem tudjuk, pontosan mennyivel vagyunk kevesebben. Ezt majd a népszámlálás adatai mutatják be, de kevesebben vagyunk. Azonban sokkal többen vagyunk annál, amennyi hely a nemzeti tanácsban van. E pillanatban 35 hely vár betöltésre. Ennél sokkal több rátermett, tette kész emberünk van, aki megérdemli - és akinek kötelessége is -, hogy részt vállaljon sorsunk irányításában. Ezért volna roppant fontos, hogy már a kezdettől fogva azt lássuk, hogy a 35 tagú nemzeti tanács egy önkormányzati hálózatnak **egy része** és nem egésze.

A nemzeti tanácsban harmincöten kaphatnak helyet. Ez a törvényes maximum. A kisebb létszámú kisebbségeknél ez a szám alacsonyabb. A legnagyobb létszámú kisebbség a magyar, ha Koszovót és a koszovói albánokat nem számítjuk, és ezért a mi nemzeti tanácsunk a legnagyobb számú, harmincöt tagú. A leendő Magyar Nemzeti Tanács azonban csak része egy alakuló autonómiának. Egyes kérdésekben, jelesül az oktatásban, művelődésben, de jogi, gazdasági kérdésekben is, nyilvánvalóan egyéb testületekre, bizottságokra lehet majd és kell majd támaszkodni. Tehát gondolkodjunk rögtön olyan irányban, hogy nincsen kirekesztve az, aki a harmincötbe nem kerül be, mert egy új rendszert, egy önkormányzati rendszert, egy magyar autonómiát építünk.

Ez nem tény még, de egy esély. Egy intézményhálózatban kell gondolkodnunk.

Komoly, nehéz feladatok előtt állunk, és hadd tegyem hozzá, hogy a véleményem szerint ezek megoldható feladatok. Felnőttünk a feladathoz. Azok után, amit a vajdasági magyarság kiállt, azt hiszem, hogy többé nem becsülhetjük le magunkat.

Köszönöm szépen!